

Kilka słów o... chorobach układu sercowo - naczyniowego

Najczęstsze z chorób ukł. sercowo - naczyniowego

Choroby układu krążenia (CVD, *cardio-vascular disease*) obejmują grupę jednostek chorobowych które różnią się między sobą patogenezą, epidemiologią oraz rokowaniem. Nierzadko posiadających wspólne czynniki ryzyka. Od wielu lat CVD stanowią jedną z najważniejszych przyczyn zachorowań i umieralności w większości krajów, odpowiadając za niemal połowę zgonów w populacji polskiej i europejskiej

Choroba niedokrwienna serca – ostre lub długotrwałe pogorszenie czynności serca wywołane zaburzeniem równowagi między aktualnym zapotrzebowaniem na tlen i związki energetyczne a ich dostawą.

Okresy kliniczne choroby niedokrwiennej serca:

- Stabilna choroba niedokrwienna serca (dławica piersiowa stabilna, dusznica)
- Niestabilna choroba niedokrwienna serca (*Angina pectoris instabilis*)
- Zawał serca (*Infarctus cordis*)
- Nagły zgon sercowy

Objawy: *ból, uczucie dławienia, ucisku odczuwalny za mostkiem; ból często prowokowany jest często wysiłkiem fizycznym lub stresem; ból wieńcowy z reguły promieniuje do lewego ramienia, czasem całej kończyny górnej, do żuchwy, gardła, szyi; często ból wieńcowy mylony jest z bólem w wyniku niestrawności; uczucie ucisku z reguły ustępuje*

po zaprzestaniu wysiłku fizycznego lub przyjęciu podjęzykowo nitratów w sprayu lub tabletkę; może się on powiać o każdej porze dnia i nocy; często jest tak, że ból wieńcowy budzi pacjenta ze snu; napad bólu dławicowego prowokowany jest często przez wyjście na zimne powietrze, emocje

Nadciśnienie tętnicze- stan podwyższonego ciśnienia: skurczowego ≥ 140 mm Hg i/lub ciśnienie tętnicze rozkurczowego ≥ 90 mm Hg.

Miażdżycyca - postępujący, toczący się, zapalny proces chorobowy prowadzący do zwłóknienia i zwężenia naczyń krwionośnych na skutek odkładającej się blaszki miażdżycowej w ich świetle.

Objawy: łatwiej się męczymy, możemy mieć trudności z koncentracją i zapamiętywaniem. W bardzo rzadkich przypadkach złogi cholesterolowe odkładają się w skórze i widać je jako żółte zgrubienia, zwykle w okolicy powiek, w zgięciu łokcia, pod piersiami.

Udar mózgu to obumarcie części tego narządu wskutek zatrzymania dopływu krwi do tkanki mózgowej. Wyróżnia się dwa główne typy udaru: niedokrwienny i krwotoczny

Objawy: *jednostronne osłabienie albo drętwienie kończyn, zaburzenia w rozumieniu mowy lub niemożność wypowiedzania słów, bardzo niewyraźne mówienie (bełkotanie), zaburzenia widzenia, zwłaszcza w jednym oku, niepewny chód, jak u pijanego, ostry, kłujący ból głowy.*

Bibliografia:

1. Gajewska D., Pałkowska Gozdziszewska A., Kościółek A., Fibich K., Gudej S., Standardy postępowania dietetycznego w chorobach układu sercowo-naczyniowego. Wytyczne Polskiego Towarzystwa Dietetyki 2016.
2. Jarosz M. i In., *Normy żywienia dla populacji Polski*. Instytut Żywności i żywienia, Warszawa, 2017.
3. Piepoli F, Hoes AW, Agewall S et al. Wytyczne ESC dotyczące prewencji chorób układu sercowo-naczyniowego w praktyce klinicznej w 2016 roku. *Kardiol Pol*, 2016; 74: 821–936.

Przyczyny chorób układu krążenia

Czynniki ryzyka chorób ukł. krążenia

Niemodyfikowalne czynniki ryzyka chorób serca:

- płeć męska,
- wiek > 55. r.ż. u mężczyzn i > 65. r.ż. u kobiet,
- występowanie chorób serca i naczyń w rodzinie,

Klasyczne czynniki ryzyka, z którymi możemy skutecznie walczyć:

- nikotynizm
- mała aktywność fizyczna
- niezdrowe nawyki żywieniowe
- nadwaga i otyłość
- wartości ciśnienia tętniczego krwi powyżej 140/90 mmHg
- stężenie cholesterolu we krwi powyżej 5 mmol/l (190 mg/dl)
- nieprawidłowy metabolizm glukozy, np. cukrzyca
- choroby nerek
- stres

Podstawy racjonalnego żywienia

1. Spożywaj posiłki regularnie (5–6 co 2–3 godziny). Pamiętaj o piciu płynów, co najmniej 2 l dziennie.
2. Warzywa i owoce spożywaj jak najczęściej, co najmniej połowę, tego co jesz. Częściowo – 1-2 porcje – możesz zastąpić sokami (200-400 ml).
3. Spożywaj produkty zbożowe, zwłaszcza pełnoziarniste.
4. Codziennie spożywaj produkty mleczne – głównie fermentowane (jogurty, kefir) – co najmniej 3 duże szklanki. Możesz częściowo zastąpić je serami.
5. Jedz ryby, jaja, chude mięso i nasiona roślin strączkowych. Wybieraj oleje roślinne. Ograniczaj spożycie mięsa czerwonego, przetworzonych produktów mięsnych i tłuszczów zwierzęcych.
6. Unikaj spożycia cukru i słodczy (zastępuj je owocami i orzechami). Unikaj picia napojów słodzonych
7. Nie dosalaj potraw i kupuj produkty z niską zawartością soli. Używaj ziół – mają cenne składniki i poprawiają smak.
8. Nie spożywaj alkoholu.
9. Pamiętaj o codziennej suplementacji diety witaminą D (2000 j.m./dobę).
10. Bądź codziennie aktywny fizycznie i umysłowo. Angażuj się w każdą działalność społeczną, która daje Ci satysfakcję.

Piramida zdrowego żywienia

Bibli

1. G...
pos...
Dietetyka 2016 vol.9, Wyd. Spec.

2. Jarosz M. i In., Normy żywienia dla populacji Polski. Instytut Żywności i Żywienia. Warszawa. 2017.

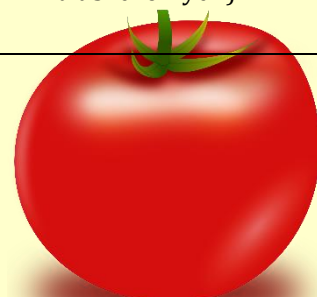
3. Piepoli F, Hoes AW, Agewall S et al. Wytyczne ESC dotyczące prewencji chorób układu sercowo-naczyniowego w praktyce klinicznej w 2016 roku. Kardiologia Pol, 2016; 74: 821–936.

ko P., Kościółek A., Fibich K., Gudej S., Standardy
Polskiego Towarzystwa Dietetyki 2016.

Co można, a czego nie można zjadać...

Produkty	Produkty dozwolone	Produkty dozwolone w umiarkowanej ilości	Produkty zabronione
Pieczywo	Wszystkie rodzaje ciemnego pieczywa: orkiszowe, graham, razowe, żytnio-razowe. Mogą być z ziarnami, najlepiej na zakwasie (jeżeli nie ma przeciwwskazań) niebarwione karmelem.	Chleb pszenno – żytni	Wszystkie rodzaje pszennego pieczywa: bułki pszenne, kajzerki, bagietki, ciabatty, drożdżowe, barwione karmelem. Nie zaleca się pieczywa świeżego.
Owoce i warzywa	Wszystkie warzywa świeże i mrożone, owoce świeże i mrożone, owoce konserwowe niesłodzone, soki owocowe i warzywne. Bardzo wskazane są suche nasiona roślin strączkowych.	Orzechy, migdały, pestki i ziarna	Owoce kandyzowane, warzywa solone i konserwowe, orzeszki i ziarna solone
Mleko i produkty nabiałowe	Mleko 0,5 - 1,5% tłuszczu, jogurty kefiry i maślanki do 1,5% tłuszczu, chude sery i twarogi. Jeżeli poziom cholesterolu jest bardzo wysoki, wskazane są produkty nabiałowe 0% tłuszczu.	Sery twarogowe i jogurty półtłuste	Pełne mleko, śmietana, mleczko skondensowane, twarogi pełnotłuste, sery żółte, pleśniowe, jogurty pełnotłuste
Mięso	Indyk, kurczak (najlepiej bez skóry), królik, zając, cielęcina	Chuda wołowina, chuda wieprzowina, jagnięcina	Mięsa z widocznymi pasmami tłuszczu: kaczki, gęsi, tłuste wędliny: boczek, baleron, salceson, kiełbasy, frankfurterki kabanosy, parówki.
Ziemniaki	Pieczone i gotowane	-	Smażone na tłuszczu, frytki, placki ziemniaczane, krążki
Tłuszcze	Wszystkie oleje zawierające jednonienasycone kwasy tłuszczowe: rzepakowy, oliwa z oliwek, oleje zawierające wielonienasycone kwasy tłuszczowe: słonecznikowy, sojowy, kukurydziany, olej z zarodków pszennych.	Masło (jeżeli występuje bardzo wysoki poziom cholesterolu, masło też nie jest wskazane), margaryny miękkie	Smalec, słonina, łój, margaryny twarde, olej kokosowy (jest źródłem nasyconych kwasów tłuszczowych)

Bibliografia:

- Gajewska D., Pałkowska Goździk E., Lange E., Niegowska J., Paško P., Kościotek A., Fibich K., Gudej S., *Standardy postępowania dietetycznego w kardiologii u osób dorosłych. Stanowisko Polskiego Towarzystwa Dietetyki* 2016. *Dietetyka* 2016 vol.9, Wyd. Spec.
- Jarosz M. i In., *Normy żywienia dla populacji Polski*. Instytut Żywności i żywienia, Warszawa, 2017.
- Piepoli F, Hoes AW, Agewall S et al. *Wytyczne ESC dotyczące prewencji chorób układu sercowo-naczyniowego w praktyce klinicznej w 2016 roku*. *Kardiologia Pol*, 2016; 74: 821–936.

Bibliografia:

1. Gajewska D., Pałkowska Goździk E., Lange E., Niegowska J., Paško P., Kościotek A., Fibich K., Gudej S., *Standardy postępowania dietetycznego w kardiologii u osób dorosłych. Stanowisko Polskiego Towarzystwa Dietetyki 2016*. Dietetyka 2016 vol.9, Wyd. Spec.

2. Jarosz M. i In., *Normy żywienia dla populacji Polski*. Instytut Żywności i żywienia, Warszawa, 2017.

3. Piepoli F, Hoes AW, Agewall S et al. *Wytyczne ESC dotyczące prewencji chorób układu sercowo-naczyniowego w praktyce klinicznej w 2016 roku*. *Kardiol Pol*, 2016; 74: 821–936.

Produkty	Produkty dozwolone	Produkty dozwolone w umiarkowanej ilości	Produkty zabronione
Sosy i przyprawy	Dozwolone są wszystkie przyprawy poprawiające walory smakowe i trawienie: majeranek, bazylia, oregano, tymianek, zioła prowansalskie, mięta, pieprz, słodka czerwona papryka, czosnek (obniża ciśnienie krwi), przyprawy korzenne.	Sosy sałatkowe na bazie niskotłuszczowych jogurtów	Sól, majonez, sosy i kremy sałatkowe, sosy na bazie śmietany i masła. Gotowe mieszanki przyprawowe, zawierające dużą ilość soli
Zupy	Najlepiej na wywarach warzywnych lub wywarach na chudym mięsie.	-	Zaprawiane śmietaną lub innymi tłuszczami
Desery	Sorbety, bezy, galaretki, budynie na chudym mleku, sałatki owocowe	Ciastka i ciasteczka przygotowywane na maśle i margarynach twardych, marcepan, chałwa, biszkopty	Czekolada, batony, tłuste ciasta z kremami na bazie śmietany i masła
Napoje	Słaba herbata, kawa zbożowa, napoje mleczno-owocowe, soki owocowe i warzywne, najlepiej świeżo wyciskane bez dodatku cukru, zielona i czerwona herbata, herbatki ziołowe	Słaba kawa rozpuszczalna, wino czerwone	Kakao, mocna herbata, kawa naturalna

Zasady diety

Celem diety jest zabezpieczenie zapotrzebowania pacjenta na energię oraz wszystkie niezbędne składniki odżywcze potrzebne do prawidłowego funkcjonowania organizmu, utrzymania należytej masy ciała i zachowania zdrowia. W chorobach układu krążenia stosuje się **dietę o kontrolowanej zawartości kwasów tłuszczowych**, zastosowanie w leczeniu jak i w prewencji tych schorzeń **ma dieta śródziemnomorska** oraz **dieta DASH**.

Ogranicza się spożycie tłuszczu zwierzęcego oraz cukrów prostych. Jest to dieta bogata w witaminy z grupy B oraz witaminę C.

Białko powinno pokrywać ok. 10 – 15 % zapotrzebowania energetycznego.

Źródłem białka powinny być: chude produkty zwierzęce (drób bez skóry, ryby, białko jaja) oraz suche nasiona roślin strączkowych

(szczególnie soi).

Żywność dietetyczna odgrywa wielką rolę w tak szeroko obecnie rozpowszechnionych chorobach układu krążenia. Chory, który chce osiągnąć poprawę stanu swego zdrowia, powinien pamiętać, że najlepiej przeprowadzone leczenie farmakologiczne

Podaż tłuszczu na poziomie 20 – 25 % dobowego zapotrzebowania. Podstawą diety jest ograniczenie spożycia nasyconych tłuszczów zwierzęcych (występujących w produktach takich jak: smalec, słonina, boczek, tłuszcz mleczny, tłuste mięsa, podroby), które powinny dostarczać poniżej 10 % energii, a przy wysokich stężeniach lipidów w surowicy do 7 %.

Nasycone kwasy tłuszczowe – mirystynowy, palmitynowy i laurynowy podnoszą stężenie miażdżycorodnego cholesterolu – LDL i zwiększają krzepliwość krwi.

Podobne niekorzystne działanie mają kwasy tłuszczowe typu trans, wytwarzane w procesie utwardzania olejów roślinnych metodą

1. Gajewska D., Pałkowska Goździk E., Lange E., Niegowska J., Paśko P., Kościółek A., Fibich K., Gudej S., Standardy postępowania dietetycznego w kardiologii u osób dorosłych. Stanowisko Polskiego Towarzystwa Dietetyki 2016. Dietetyka 2016 vol.9, Wyd. Spec.

2. Jarosz M. i In., Normy żywienia dla populacji Polski. Instytut Żywności i żywienia, Warszawa, 2017.

3. Piepoli F., Hoes AW, Agewall S et al. Wytyczne ESC dotyczące prewencji chorób układu sercowo-naczyniowego w praktyce klinicznej w 2016 roku. Kardiol Pol, 2016; 74: 821–936.

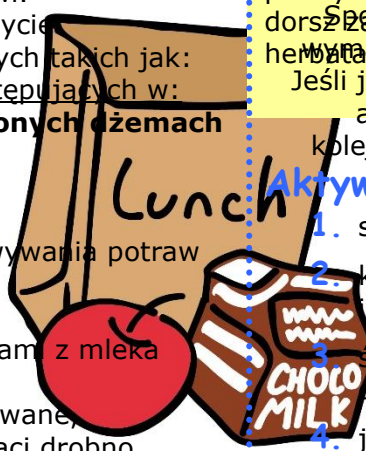
Wielonienasycone kwasy tłuszczowe (z rodziny n – 3 i n – 6) występują w olejach i margarynach miękkich tzw. kubkowych. Bogate w kwas linolowy (z rodziny n – 6) są oleje: krokoszowy, słonecznikowy, sojowy, kukurydziany, oraz margaryny produkowane z tych olejów. Kwas ten obniża stężenie miażdżycorodnej frakcji lipoprotein – LDL. Kwas alfa – linolenowy (z rodziny n – 3) występuje w największych ilościach w olejach: rzepakowym i sojowym. Kwas alfa – linolenowy oraz jego pochodne – kwas eikozapentaenowy i dokozaheksaenowy obniżają stężenie triglicerydów w surowicy krwi oraz hamują procesy krzepnięcia krwi. Bardzo dobrym źródłem kwasów eikozapentaenowego i dokozaheksaenowego są tłuste ryby morskie.

Węglowodany na poziomie 60 – 70 % dobowego zapotrzebowania powinny przeważać głównie węglowodany złożone w postaci skrobi, występujące w produktach takich jak: kasze, makarony, płatki zbożowe, mąka, ziemniaki, suche nasiona roślin strączkowych, stanowią podstawę diety. Nie mają one wpływu na podwyższenie stężenia cholesterolu i triglicerydów we krwi. Ograniczyć natomiast należy spożycie węglowodanów szybko wchłanianych takich jak: glukoza, fruktoza, sacharoza występujących w: cukrze, miodzie, wysokosłodzonych ciastkach i słodkach.

Techniki kulinarne:

- podstawowa technika przygotowywania potraw to gotowanie
- pieczenie w folii lub pergaminie
- zupy i sosy zagęszczać zawieszinami z mleka odtłuszczonego
- warzywa i owoce podawać gotowane, rozdrobnione, przecierane w postaci drobno startych surówek i soków).

- ogranicza się produkty bogate w cholesterol (ilość jego nie powinna przekraczać 300, a nawet 200 mg/dobę),
- w zależności od masy ciała, można zredukować bądź zwiększyć ilość energii,
- spożycie warzyw i owoców powinno wynosić ok. 700g na dzień (źródło witamin A, C, E oraz składników mineralnych)
- ważna jest odpowiednia podaż witamin z gr. B: B6, B12, kwasu foliowego - ich niedobór przyspiesza procesy miażdżycowe w organizmie, prowadzi do choroby niedokrwiennej serca.
- ogranicz spożycie soli kuchennej < 5mg/dobę.
- zwiększ udział takich składników jak: potas, magnez, wapń, selen, które wspierają pracę serca ☺

Przykładowy jadłospis jednodniowy

Śniadanie

chleb graham, miękka margaryna, polędwica drobiowa, sałatka z pomidora, ogórka i cebuli z niewielką ilością oliwy z oliwek (lub oleju rzepakowego), kawa z mlekiem 1,5% tł. (bez cukru)

Śniadanie II

chleb razowy, miękka margaryna, ser twarogowy chudy i papryka, sałatka owocowa: z jabłka, kiwi i mandarynki

Obiad

Zupa: krem brokułowy z brązowym ryżem, II danie: kasza gryczana z gulaszem drobiowym kapusta kiszona z niewielką ilością oliwy z oliwek (lub oleju rzepakowego)

Podwieczorek

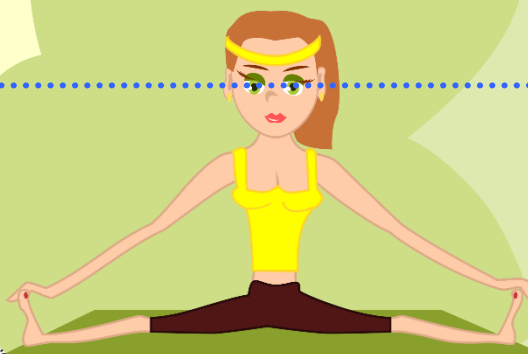
jogurt naturalny + otręby zbożowe+ maliny

Kolacja

Podstawą zachowania zdrowia jest aktywność fizyczna. Sposób na aktywność jest mnóstwo i nie wymaga on wkładu finansowego, ani czasu. Jeśli jednak chcesz intensywniej uprawiać sport, a cierpisz z powodu ChUK, w pierwszej kolejności koniecznie skonsultuj się ze swoim lekarzem!

Aktywność fizyczna to podstawa !

1. spacer
2. kilka minut ćwiczeń rozciągających – rano i wieczorem:)
3. śniadanie można przygotowywać przy dźwiękach muzyki – tańcząc.
4. jeździsz komunikacją publiczną? Wsiadaj przystanek wcześniej i dalej idź. Jeździsz samochodem? Nie parkuj go bezpośrednio przed celem, a kilkaset metrów dalej i zrób sobie krótki spacer.

1. Czerwka D, Paluszka-Gwóźdź E, Jędrzejko F, Niegowska J., Postępowania dietetycznego w kardiologii u osób dorosłych. Stanowisk Dietetyka 2016 vol.9, Wyd. Spec.

2. Jarosz M. i In., Normy żywienia dla populacji Polski. Instytut Żywności i Żywienia, Warszawa, 2017.

3. Piepoli F, Hoes AW, Agewall S et al. Wytyczne ESC dotyczące prewencji chorób układu sercowo-naczyniowego w praktyce klinicznej w 2016 roku. Kardiologia, 2016; 74: 821–936.